

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА
ІНСТИТУТ КОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

«Затверджено»

На засіданні Приймальної комісії
НПУ імені М.П. Драгоманова
Протокол № 4 від «19» березня 2012 р.
Ректор університету
Голова Приймальної комісії

Андрущенко В.П.

«Рекомендовано»

Вченою радою
Інституту корекційної
педагогіки та психології
протокол №6 від «22» лютого 2012 р.
Голова Вченої ради

Синьов В.М.

**Програма
вступного фахового випробування
з „Сурдопедагогіки”**

при вступі на навчання
для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня „Магістр”
на базі освітньо-кваліфікаційного рівня „Спеціаліст”

Спеціальність 8.01010501 Корекційна освіта (сурдопедагогіка)

Пояснювальна записка

Визначення даного вступного екзамену обумовлене необхідністю перевірки рівня професійної психолого-педагогічної підготовки.

Абітурієнт повинен усвідомлювати, що вади слуху мають складну структуру. В ній виділяється первинний дефект, обумовлений патологічними процесами, та вторинні відхилення. Якщо для першого необхідним є медичний вплив, то вторинні відхилення корегуються у процесі спеціально організованого процесу навчання. Це стосується всіх без винятку психічних процесів.

Абітурієнт повинен ґрунтовно знати види стійких порушень слуху у дітей, причини їх виникнення та методи медичної і педагогічної реабілітації. Абітурієнт має чітко усвідомлювати роль біологічних факторів, середовища та виховання у розвитку особистості дитини з вадами слуху. Ці вихідні дані є підґрунтям для засвоєння знань про особливості психічного розвитку даної категорії дітей та визначення основних шляхів педагогічного впливу і корекційної роботи, скерованої на подолання наслідків ураження слухової функції.

Вихідним принципом програми є забезпечення нерозривної єдності предметів психологічного і педагогічного циклів. Реалізація даного принципу полягає в тому, що будь-яка педагогічна чи методична тема має психологічне обґрунтування. Раціональний вибір методів, реалізація принципів, використання організаційних форм, здійснення усіх розділів спеціальної корекційної роботи можливі лише за умови ґрунтовного знання абітурієнтом особистості глухої та слабочуючої дитини, своєрідності та можливості її розвитку.

Другим принципом побудови програми є принцип історизму. Він реалізується в тому, що більшість питань програми рекомендується розглядати в історичному аспекті, тобто знати історію питання, імена відомих сурдопедагогів, їхній внесок у розвиток вітчизняної сурдопедагогічної науки.

Історичний підхід до аналізу сурдопедагогічних проблем дозволяє виявити широту ерудиції абітурієнта, уміння бачити наукові проблеми в динаміці та використовувати досягнення сурдопедагогічної науки при розробці актуальних проблем сучасності.

Третім принципом програми є зв'язок теорії з практикою навчання дітей з вадами слуху. Суть цього принципу полягає в умінні абітурієнтів підтверджувати теоретичні відомості з сурдопсихології та сурдопедагогіки прикладами із практики шкільного життя.

Четвертим принципом, покладеним в основу програми, є диференційований підхід до розгляду низки питань стосовно типових категорій дітей з вадами і дітей з комплексними порушеннями.

У своїх відповідях абітурієнти повинні показати знання загальнопедагогічної та спеціальної літератури, уміння розкрити тему, використовуючи знання із загальної та спеціальної педагогічної літератури, вміло застосовувати для конкретизації теоретичних положень емпіричними даними демонструвати знання практичної роботи з дітьми, одержаний під час педагогічної практики, та передового досвіду сурдопедагогічного досвіду.

Абітурієнт на вступному екзамені повинен:

- виявити володіння матеріалами офіційних державних документів в галузі освіти;
- показати ґрунтовні знання теорії навчання і виховання дітей з вадами слуху;
- розкрити закономірності процесу навчання і виховання даної категорії дітей;
- підтверджувати теоретичні положення прикладами з педагогічної практики;
- використовувати дані спеціальної літератури з проблеми навчання і виховання глухих та слабочуючих учнів;
- знати наукові праці з актуальних проблем сурдопедагогіки;

- при розкритті питань дидактичного характеру виходити з психолого-педагогічних основ навчання і виховання дітей з урахуванням слухової функції;
- уміти використовувати знання із загальних предметів психолого-педагогічного циклу, інтерпретувати їх при розгляді питань навчання і виховання дітей з вадами слуху;
- розкривати шляхи інтенсифікації навчально-виховного процесу та корекційної роботи з подолання наслідків глухоти і туговухості, спираючись на найновіші досягнення в галузі сурдопсихології та сурдопедагогіки;
- ілюструвати відповідь своїми власними прикладами та прикладами роботи досвідчених сурдопедагогів;
- показувати можливості використання залишків слуху, оволодіння словесним мовленням, а також потенційні можливості інтелектуального розвитку осіб з вадами слуху;
- майбутній сурдопедагог повинен чітко уявляти кінцевий результат колекційного педагогічного впливу на різнобічний розвиток глухих та слабочуючих.

До екзаменаційних білетів включені в узагальненому вигляді основні питання з окремих розділів сурдопедагогіки.

Зміст програми

Розділ I. Загальні основи сурдопедагогіки.

1. Предмет сурдопедагогіки й методи науково-педагогічного дослідження.

Предмет і завдання сурдопедагогіки. Зв'язки сурдопедагогіки з суміжними науками. Методи науково-педагогічних досліджень. Впровадження досягнень сурдопедагогічної науки в практику навчання і виховання осіб з вадами слуху.

2. Розвиток сурдопедагогіки як науки.

Загальна характеристика історії зарубіжної сурдопедагогіки. Історія дореволюційної сурдопедагогіки в Україні. Становлення, розвиток і досягнення сурдопедагогіки як науки.

Вклад українських вчених у розробку сурдопедагогічної теорії.

3. Причини виникнення вад слуху у дітей та їх профілактика.

Характеристика основних видів стійких порушень слуху у дітей.

Причини виникнення вад слуху у дітей у світлі сучасних наукових даних.

Методи реабілітації вад слуху в дитячому віці.

Профілактика вад слуху у дітей.

Роль педагогів у проведенні профілактичної роботи.

4. Педагогічна класифікація дітей з вадами слуху.

Короткі історичні відомості. Теоретичне обґрунтування педагогічної класифікації дітей з вадами слуху. Педагогічна типологія дітей з вадами слуху. Проблема удосконалення педагогічної класифікації дітей з вадами слуху на сучасному етапі.

5. Розвиток, виховання, формування особистості учня.

Структура дефекта слуху та засоби його компенсації.

Особливості розвитку дітей з вадами слуху. Вплив спадковості, середовища і виховання на розвиток глухих та слабочуючих дітей.

Різнобічний розвиток особистості – основна мета виховання дітей з вадами слуху.

Роль активної самостійної діяльності і спілкування в розвитку глухих і слабочуючих дітей.

Прогресивні та реакційні теорії щодо можливостей розвитку осіб з вадами слуху.

6. Особливості сурдопедагога та особливості його педагогічної діяльності.

Соціальні функції сурдопедагога. Професійно-педагогічні вимоги до вчителя глухих і слабочуючих дітей. Особистісні якості сурдопедагога. Специфіка педагогічної діяльності сурдопедагога. Формування педагогічної майстерності та творчості. Сурдопедагог і педагогічний колектив. Система підготовки та підвищення кваліфікації сурдопедагогів. Проблема удосконалення підготовки сурдопедагогічних кадрів на Україні.

7. Система освіти осіб з вадами слуху.

Короткі історичні відомості. Принципи побудови системи спеціальних навчально-виховних закладів. Суть безперервної освіти осіб з вадами слуху. Особливості структури системи освіти для осіб з вадами слуху.

Навчання та виховання дітей з вадами слуху переддошкільного і дошкільного віку. Система закладів для навчання глухих і слабочуючих учнів. Загальна середня освіта. Професійно-технічна освіта. Середня спеціальна освіта. Вища освіта. Проблема удосконалення системи освіти для осіб з вадами слуху на Україні.

Можливості та умови інтегрованого навчання дітей з вадами слуху дошкільного і шкільного віку.

Розділ II. Дидактика

1. Процес навчання глухих і слабочуючих учнів.

Суть педагогічного процесу в спеціальній школі. Процес навчання як складова частина педагогічного процесу. Двосторонній характер процесу навчання. Функції навчання та їх реалізація у спеціальній школі. Особливості процесу навчання глухих учнів. Особливості процесу навчання в школі слабочуючих. Врахування у процесі навчання особливостей пізнавальної

діяльності глухих і слабочуючих учнів. Структура процесу засвоєння знань. Особливості засвоєння знань глухими і слабочуючими учнями. Мотиви навчання та їх формування у дітей з вадами слуху. Проблема удосконалення процесу навчання у спеціальних школах на сучасному етапі.

Проблема білінгвізму в сурдопедагогічній теорії та практиці.

2. Зміст навчання глухих і слабочуючих учнів.

Короткі історичні відомості. Загальна характеристика змісту навчання в школі для глухих і слабочуючих дітей. Навчальний план школи глухих. Принципи його побудови. Навчальний план I та II відділень школи слабочуючих. Варіативність навчальних планів. Навчальний план допоміжних класів у спеціальних школах. Порівняльний аналіз змісту навчання в основній загальноосвітній школі та спеціальних школах для дітей з вадами слуху.

Зміст навчання глухих і слабочуючих у спеціальній середній загальноосвітній вечірній школі. Порівняльний аналіз навчальних планів вечірньої, середньої, загальноосвітньої та спеціальної школи.

Програми для школи глухих і слабочуючих. Принципи побудови навчальних програм, їх корекційна скерованість. Своєрідність програм з спеціальних предметів та розділів роботи. Загальна характеристика діючих навчальних програм. Підручники для школи глухих і слабочуючих. Вимоги до підручників для спеціальних шкіл. Характеристика підручників. Особливості сучасних підручників для загальноосвітньої школи та їх використання у спеціальних школах.

Проблема удосконалення змісту навчання у спеціальних школах України.

3. Принципи навчання.

Загальна характеристика принципів навчання учнів з вадами слуху. Особливості реалізації загально-педагогічних принципів навчання у спеціальній школі. Спеціальні дидактичні принципи навчання глухих і слабочуючих учнів (корекційна скерованість педагогічного процесу, опора на здорові сили та збережені аналізатори у дітей, диференційоване навчання та індивідуальний підхід до учнів, інтенсивний розвиток слухового сприймання,

формування мови як засобу спілкування у глухих дітей, максимальне збереження мовної практики слабочуючих учнів, єдність процесу навчання основам наук і розвитку словесної мови, зв'язок навчання з предметно-практичною діяльністю учнів).

Взаємозв'язок та взаємообумовленість принципів навчання.

4. Методи та засоби навчання основам наук у школі глухих і слабочуючих.

Загальна характеристика системи методів навчання у спеціальній школі.

Історія розвитку загальних методів навчання глухих учнів. Різні підходи до класифікації загальних методів навчання. Характеристика основних груп методів. Спеціальні методи навчання глухих і слабочуючих учнів. Специфічні методи навчання дітей з вадами слуху. Проблема удосконалення на сучасному етапі системи методів навчання основам наук учнів з вадами слуху. Дидактичні засоби навчання. Використання загальних та сурдотехнічних засобів навчання у спеціальній школі.

5. Організаційні форми навчання глухих і слабочуючих учнів.

Загальна характеристика форм організації навчальної діяльності учнів спеціальної школи. Характеристика уроку як основної форми організації навчального процесу. Завдання уроків у спеціальній школі та вимоги до них.

Типологія і структура уроків із загальноосвітніх предметів. Особливості структури уроків з спеціальних навчальних предметів. Підготовка сурдопедагога до уроку. Тематичне та неурочне планування. Психолого-педагогічний аналіз уроку.

Індивідуальна робота з розвитку слухового сприймання та формування вимови як своєрідна форма організації процесу навчання глухих і слабочуючих учнів.

Підготовка домашніх завдань учнями в спеціальній школі-інтернаті. Педагогічні вимоги до обсягу та характеру домашніх завдань. Організація та методика керівництва виконанням домашніх завдань глухими і слабочуючими учнями. Взаємозв'язок вчителя та вихователя.

Факультативні заняття як організаційна форма навчання. Види, організація, зміст та методика проведення факультативних занять. Навчальні екскурсії. Значення, види та методика проведення екскурсій з глухими та слабочуючими учнями.

Музикально-ритмічні заняття як своєрідна форма навчальної роботи з учнями спеціальних шкіл.

Взаємозв'язок різних організаційних форм навчання глухих і слабочуючих учнів та проблема їх удосконалення на сучасному етапі.

6. Система трудового навчання глухих і слабочуючих учнів.

Завдання трудового навчання учнів спеціальних шкіл. Педагогічна характеристика розвитку системи трудового навчання в школі глухих. Основні етапи трудового навчання глухих учнів. Система трудового навчання в школі слабочуючих. Предметно-практичне навчання. Уроки ручної праці в школі слабочуючих. Трудове навчання глухих і слабочуючих учнів середніх класів. Профільне та професійне навчання учнів старших класів.

Організація, зміст і методи проведення профорієнтаційної роботи в спеціальних школах та шляхи її удосконалення. Соціально-трудова адаптація випускників спеціальних шкіл. Проблема удосконалення трудової підготовки глухих і слабочуючих учнів.

7. Навчання дітей з вадами слуху та інтелекту.

Короткі історичні відомості. Медико-педагогічна класифікація дітей з вадами слуху та інтелекту. Особливості психічного розвитку дітей з вадами слуху та інтелекту. Зміст навчання у допоміжних класах. Особливості процесу навчання учнів з вадами слуху та інтелекту.

Розділ III. Теорія виховання дітей з вадами слуху.

1. Процес виховання дітей з вадами слуху.

Виховання як складова частина педагогічного процесу. Формування особистості в процесі виховання. Особливості виховання дітей з вадами слуху. Завдання виховання дітей з вадами слуху. Завдання виховання глухих і

слабочуючих дітей. Реалізація загальних педагогічних принципів у процесі виховання учнів спеціальних шкіл.

2. Методи і прийоми виховання.

Багатогранність методів виховання. Різні підходи до класифікації методів виховання. Врахування особливостей розвитку дітей з вадами слуху при визначенні методів виховного впливу.

Інформаційні методи виховання. Бесіда, роз'яснення, розповідь, переконання, лекції, доповіді, диспути. Педагогічні вимоги як метод виховання. Виховна сила прикладу як метода виховання глухих і слабочуючих дітей.

Практично-ділові методи виховання. Методи привчання і вправ. Організація суспільно-корисної діяльності учнів. Виховання глухих і слабочуючих дітей в процесі гри. Методи стимулювання позитивної поведінки і діяльності учня. Змагання, заохочення і покарання. Особливості їх застосування у спеціальній школі.

Раціональне поєднання різних груп методів виховання. Диференційований підхід до вибору методів виховного впливу на основі врахування особливостей психічного розвитку дітей з вадами слуху.

3. Моральне виховання дітей з вадами слуху.

Погляди вітчизняних сурдопедагогів на можливості морального виховання осіб з вадами слуху. Завдання морального виховання. Зміст та методи морального виховання. Виховання моральних навиків, культури поведінки, моральних почуттів, свідомої дисципліни. Виховання дитячого колективу та колективізму у дітей з вадами слуху. Правове виховання глухих і слабочуючих учнів. Екологічне виховання учнів спеціальних шкіл. Статеве виховання учнів. Їх моральна підготовка до сімейного життя.

4. Розумове виховання дітей з вадами слуху.

Теоретичні основи розумового виховання глухих і слабочуючих дітей.

Погляди вітчизняних та зарубіжних сурдопедагогів на можливості розумового розвитку осіб з вадами слуху.

Завдання та зміст розумового виховання. Основні шляхи і засоби розумового виховання учнів спеціальних шкіл.

Формування пізнавальних інтересів у дітей та його значення для їхнього розумового розвитку.

Роль знань для розумового розвитку дітей. Роль словесної мови в розумовому розвитку глухих і слабочуючих учнів. Формування світогляду учнів у процесі вивчення навчальних дисциплін та організації громадсько-трудової діяльності.

5. Фізичне виховання дітей з вадами слуху.

Особливості фізичного розвитку дітей з вадами слуху. Оздоровчі, освітні та виховні завдання фізичного виховання. Зміст фізичного виховання глухих і слабочуючих дітей. Організаційні форми фізичного виховання учнів спеціальних шкіл. Музично-ритмічні заняття. Уроки фізкультури, фізичне виховання на всіх уроках та в процесі трудового навчання. Позакласна та позашкільна робота з фізичного виховання. Роль режиму в школі-інтернаті для фізичного розвитку учнів. Лікувально-оздоровча робота в спеціальних школах. Спільна діяльність медичних та педагогічних працівників при здійсненні фізичного виховання глухих і слабочуючих дітей. Спортивні успіхи та досягнення осіб з вадами слуху.

6. Трудове виховання дітей з вадами слуху.

Теоретичні основи виховання дітей з вадами слуху. Завдання трудового виховання дітей глухих і слабочуючих учнів. Зміст трудового виховання учнів спеціальних шкіл. Форми і методи трудового виховання дітей в умовах спеціальної школи-інтернату. Види трудової діяльності школярів. Зв'язок школи з виробництвом та його роль у трудовому вихованні учнів з вадами слуху. Формування громадської активності учнів у процесі трудового навчання.

7. Естетичне виховання дітей з вадами слуху.

Теоретичні основи естетичного виховання дітей з вадами слуху. Врахування особливостей психічного розвитку глухих і слабочуючих дітей у процесі здійснення естетичного виховання. Завдання естетичного виховання.

Зміст естетичного виховання учнів спеціальних шкіл. Форми і методи естетичного виховання. Естетика дитячого життя в школі-інтернаті. Естетичне виховання учнів у процесі навчання. Естетичне виховання в позакласній діяльності. Роль природи та мистецтва в естетичному вихованні учнів. Залучення школярів до активної участі в створенні естетичного оточення, до художньої виконавчої діяльності.

8. Основи сімейного виховання дітей з вадами слуху.

Зростання ролі сім'ї у вихованні глухих і слабочуючих дітей. Завдання сімейного виховання дітей з вадами слуху. Особливості виховання дітей у сім'ях нечуючих батьків. Роль сім'ї у вчасному виявленні вад слуху у дітей. Організація життя дитини у сім'ї. Підготовка глухих і слабочуючих дітей до навчання в школі.

Спільна робота спеціальної загальноосвітньої школи-інтерната та сім'ї по вихованню дітей з вадами слуху. Зміст роботи школи-інтерната з сім'єю. Індивідуальні та колективні форми роботи. Врахування особливостей сім'ї і дитини при визначенні форм і методів роботи з сім'єю. Педагогічна освіта батьків з вадами слуху. Залучення батьків до проведення активної виховної роботи з учнями. Спільна робота школи-інтернату та громадськості по вихованню глухих і слабочуючих дітей.

Розділ ІV. Організація життя і діяльності дітей з вадами слуху в інтернаті.

1. Завдання та організація роботи в інтернаті.

Завдання інтернату спеціальної школи для дітей з вадами слуху. Організація життя дітей в умовах інтернату. Режим дня для учнів різних вікових категорій. Педагогічне керівництво роботою інтернату. Роль вихователя в організації життя і діяльності учнів. Зміст роботи вихователя. Педагогічна майстерність вихователя та шляхи її удосконалення. Планування роботи вихователем. Педагогічне керівництво і самоуправління в колективі.

2. Навчально-виховна робота з учнями в інтернаті.

Єдність вимог до організації навчально-виховної роботи в школі та інтернаті. Розвиток учнів з вадами слуху в процесі позакласної роботи. Зміст роботи з глухими і слабочуючими учнями в інтернаті. Види навчально-пізнавальної діяльності учнів. Організація самопідготовки. Гурткова робота в спеціальній школі. Позакласне читання. Екскурсії. Клубна форма роботи. Організація трудової діяльності учнів в інтернаті. Ігрова діяльність учнів. Організація дозвілля та проведення шкільних свят.

Спортивно-фізкультурна робота. Взаємозв'язок вчителів та вихователів у плануванні та проведенні навчально-виховної роботи в інтернаті. Врахування інтересів учнів при організації роботи. Розвиток нахилів і здібностей глухих і слабочуючих учнів.

Зміст програми з сурдопсихології

Розділ I: Загальні питання сурдопсихології.

1. Становлення сурдопсихології як самостійної науки. Внесок Л.С. Виготського в організацію цілеспрямованого вивчення осіб з вадами слуху. Підхід до проблеми глухонімоти як до соціальної проблеми.

2. Предмет сурдопсихології - закономірності психічного розвитку осіб з вадами слуху. Природничо-наукова основа сурдопсихології-вчення про взаємодію двох сигнальних систем. Філософська основа сурдопсихології - вчення про культурно-історичну обумовленість людської психіки, опосередкований характер психічних процесів, ведучу роль мови і мовлення у їх організації.

3. Місце сурдопсихології в загальній системі психолого-педагогічних наук. Зв'язок сурдопсихології з іншими науками. Роль сурдопсихології для сурдопсихологічної практики. Оптимістичний погляд на можливості розвитку осіб з вадами слуху.

4. Творчий внесок видатних вчених, з іменами яких пов'язане розв'язання найбільш актуальних проблем сурдопсихології: Л.С.Виготський, Р.М. Боскіс, Л.В. Нейман, Ф.Ф.Рау, Т.В.Розанова, І.М. Солов'єв, Ж.І.Шиф- російські вчені; А.В.Володимирський, А.М.Гольдберг, І.П. Соколянський, Л.І.Фомічова, М.К. Шеремет, М.Д.Ярмаченко-вітчизняні вчені.

Розділ II: Глухонімота, її причини та наслідки.

1. Поняття глухонімоти. Погляди на глухонімоту в умовах різних громадських формацій. Роль спадковості та середовища у формуванні особистості дитини з порушеною слуховою функцією.

2. Причини вродженою та набутої глухоти. Структура розвитку психіки дитини з дефектом слуху. Диференційований підхід до визначення характеру дефекту: глухі та слабочуючі діти. Загальна психологічна характеристика контингенту спеціальних шкіл.

3. Вплив ступеня та якості порушення слуху на розвиток психіки дитини. Роль фактору часу порушення слуху на стан психічних функцій дитини. Особливості соціального оточення дитини. Первинні та вторинні відхилення в розвитку психіки дитини з вадами слуху. Можливості та шляхи їх подолання. Внесок видатних вчених в розробку проблеми подолання глухонімоти.

4. Погляди на розвиток психіки глухої та слабочуючої дитини в різні історичні періоди. Ведуча роль навчання у розвитку дітей з вадами слуху.

5. Сучасний підхід до проблеми компенсації глухоти в сурдопсихології. Аналіз основних напрямків у розумінні проблеми компенсації (ідеалістичний, вульгарно-матеріалістичний). Творчий внесок Л.С.Виготського в розробку проблеми компенсації глухоти. Критика "теорії надкомпенсації" як антинаукового підходу до розуміння природи глухонімоти. Творчий внесок І.М.Солов'єва. Аналіз книги М.Д.Ярмаченка "Проблема компенсации глухоты". Можливості соціальної адаптації дітей з вадами слуху.

Розділ III. Пізнавальна діяльність дітей з вадами слуху.

1. Слухові відчуття та сприймання. Значення залишків слуху для формування мовлення у глухих дітей. Розвиток слухового сприймання в процесі спеціального навчання. Вплив дефекту слуху на повноцінне відображення оточуючої дійсності. Особливості розвитку пізнавальної діяльності дітей з порушеною слуховою функцією.

2. Зорові відчуття та сприймання. Їх роль в житті глухих та слабочуючих. Особливості зорових відчуттів та сприймань дітей з вадами слуху. Критика "теорії надкомпенсації" Дослідження зорових сприймань в сурдопсихології. Сприймання та розуміння глухими сюжету картин. Роль мови та мовлення в розвитку зорових сприймань глухих в процесі спеціального навчання.

3. Дотикові відчуття та сприймання. Їх роль в пізнанні оточуючої дійсності. Дослідження дотикових відчуттів та сприймань в сурдопсихології. Особливості дотикових відчуттів та сприймань дітей з вадами слуху. Тактильна чутливість сліпоглухих. Вібраційна чутливість. Компенсаторне значення вібраційної чутливості в пізнанні оточуючої дійсності та її розвиток в процесі спеціального навчання.

4. Кінестетичні відчуття та сприймання. Значення мовних кінестезій для формування мовлення. Поняття про "базальний компонент мовлення". Роль кінестетичних відчуттів та сприймань в процесі формування вимови та оволодіння навичками читання з губ. Взаємодія процесів дактилювання та артикуляції. Суть навчання глухих вимові за "скороченою системою фонем".

5. Статичні відчуття глухих.

Нюхові та смакові відчуття і сприймання. Їх значення для пізнання оточуючої дійсності. Використання нюху та смаку в навчанні учнів мовленню.

Розділ IV пізнавальна діяльність дітей з вадами слуху.

1. Особливості образної пам'яті дітей з вадами слуху. Роль вербалізації в усвідомленні і запам'ятовуванні наочного матеріалу. Дослідження пам'яті

глухих (Л.В.Занков, Т.В.Розанова). Шляхи удосконалення образної пам'яті глухих.

2. Особливості словесно-логічної пам'яті глухих. Види пам'яті в залежності від характеру запам'ятовування і відтворення матеріалу: репродуктивна і оперативна пам'ять. Їх співвідношення на різних ступенях навчання. Стадії розвитку словесної пам'яті глухих (за І. М.Соловйовим). Особливості запам'ятовування речень і текстів глухими.

3. Визначення уваги як скерованості та зосередженості психічної діяльності людини. Вивчення уваги в сурдопсихології (дослідження А.В. Гоголевої). Загальне і особливе у розвитку уваги у дітей з вадами слуху. Особливості основних властивостей уваги. Розвиток довільної уваги дітей з вадами слуху в процесі спеціального навчання. Виховання довільної уваги дітей з вадами слуху в різних видах діяльності. Умови розвитку слухової уваги у дітей із залишками слуху. Уважність як властивість особистості.

4. Загальна характеристика уяви як специфічного виду людської діяльності. Особливості уяви глухих і слабочуючих дітей (дослідження М.М.Нудельмана, Л.І.Фомічової). Розвиток уяви дітей в процесі ігрової, образотворчої та навчальної діяльності. Роль мови і мовлення в розвитку уяви дітей з вадами слуху.

5. Загальне визначення мислення як вищої форми пізнавальної діяльності людини. Фізіологічна основа мислення. Зв'язок мислення з мовою і мовленням. Критика поглядів зарубіжних дослідників щодо самостійності процесів мислення і мовлення у формуванні особистості нечуючої дитини. Соціальна природа мислення. Розробка проблеми мислення у вітчизняній сурдопсихології. Погляди на зв'язок мислення і навчання у вітчизняній сурдопсихології. Дослідження особливостей мислення дітей з порушеною слуховою функцією в сурдопсихології (Р.М.Боскіс, Т.В.Розанова, Л.І.Тігранова, М.К.Шеремет, Ж.І. Шиф, Л.І.Фомічова, Н.В.Яшкова). Важливий внесок у розробку проблеми мислення аномальної дитини Л.С.Виготського.

6. Види мислення та особливості їх розвитку у дітей з недоліками слуху. Роль мови і мовлення у розвитку наочних форм мислення, у формуванні словесно-логічного мислення дітей з недоліками слуху. Оволодіння дітьми з порушеною слуховою функцією причинно-наслідковими залежностями. Дослідження Т.О.Григор'євої особливостей засвоєння глухими дітьми причинно-наслідкових залежностей.

7. Особливості розвитку мислительних операцій: аналізу, синтезу, узагальнення, абстрагування та порівняння у дітей з дефектом слуху. Умовисновок як спосіб логічних роздумів глухих. Знаходження глухими відмінного та спільного в об'єктах сприймання. Труднощі виділення суттєвих ознак предметів та явищ глухими дітьми. Розуміння образних виразів глухими.

8. Особливості формування понять. Засвоєння системи понять в процесі оволодіння мовою. Характеристика мислительної діяльності учнів у процесі розв'язання арифметичних задач, оволодіння природничими та історичними поняттями. Врахування вікових та індивідуальних особливостей розвитку мислення в процесі навчання дітей з вадами слуху.

Розділ У. Теорія мови і мовлення в психології.

1. Дослідження мови і мовлення в сурдопсихології. Творчий внесок в розробку проблеми мови Р.М. Боскис, Ж.І. Шиф, Ф.Ф. Рау, К.Г. Коровіна, С.О. Зикова, А.М. Гольберг.

2. Умови оволодіння мовою дітьми з недоліками слуху. Мовленнєві кінестезії як базальний компонент другої сигнальної системи. Основний принцип формування мови глухих і слабочуючих дітей. Види мовлення та співвідношення її на різних етапах навчання. Імпресивне та експресивне мовлення дітей з вадами слуху.. Особливості читання з губ. Особливості оволодіння словниковим складом мови глухими та слабочуючими дітьми. Значення засвоєння словника рідної мови для розвитку мислення у глухих та слабочуючих дітей .

3. Особливості оволодіння граматичною будовою мови глухими дітьми та слабочуючими. Характеристика “аграматизмів” глухих і слабочуючих дітей та шляхи їх подолання. Класифікація граматичних помилок за Л.М. Биковою. Труднощі дітей з недоліками слуху в оволодінні узгодженням та керуванням слів у реченні. Розвиток зв'язного мовлення у дітей з недоліками слуху. Використання залишків слуху в процесі навчання дітей з недоліками слуху мови і мовлення. Роль предметно-практичного навчання в процесі навчання глухих мові та мовленню. Можливості розвитку мовлення у глухих і слабочуючих дітей.

Розділ VI. Особистість дітей з недоліками слуху та їх діяльність.

1. Визначення особистості та її психологічної структури. Погляди на дітей з недоліками слуху на різних етапах розвитку суспільства. Гуманістичні погляди вітчизняних дослідників на можливості розвитку особистості дитини з порушеною слуховою функцією.

2. Вплив різних факторів на розвиток особистості дитини з дефектом слухової функції. Характеристика компенсаторного шляху розвитку глухих і слабочуючих дітей. Можливості різнобічного розвитку особистості глухої та слабочуючої дитини. Яскраві приклади реалізації потенційних можливостей розвитку дітей з недоліками слуху в умовах сучасної дійсності. Творча біографія О.І.Скороходової як найбільш переконливий приклад, що демонструє роль спеціального навчання у розвитку особистості людини.

3. Проблема розвитку дитини в сурдопсихології. Творчий внесок відомих вчених в розробку проблеми розвитку дитини з вадами слуху (Л.С.Виготський, Т.А.Власова, Р.М. Боскіс, С.О. Зиков, О.П. Гозова, М.Д.Ярмаченко та інші).

4. Загальна характеристика діяльності дітей з недоліками слуху. Найбільш характерні особливості діяльності глухих та слабочуючих дітей – порушення цілеспрямованості, труднощі співвідношення мети, умов і способів здійснення діяльності.

5. Предметна та ігрова діяльність дітей з недоліками слуху, їх розвиток та удосконалення через використання в навчальному процесі. Характеристика навчальної діяльності дітей з вадами слуху. Значення засвоєння основ наук для розумового розвитку цієї категорії дітей. Предметно-практична діяльність дітей з недоліками слуху. Психолого-педагогічні основи використання предметно-практичної діяльності глухих дітей в процесі навчання їх мови і мовлення. Роль образотворчої діяльності у розвитку дітей з порушеною слуховою функцією. Дослідження проблеми М.Ю. Рау.

6. Особливості трудової діяльності дітей з недоліками слуху. Формування у глухих та слабочуючих дітей трудових умінь та навичок. Розвиток мови і мовлення дітей з недоліками слуху в різних видах діяльності.

7. Визначення ставлення дітей з вадами слуху до мови, мовлення, праці, вибору професії в сурдопсихології (О.П.Гозова, В.В.Засенко, М.М.Нудельман, Ж.І.Шиф та інші). Формування позитивного ставлення у глухих та слабочуючих учнів до навчальної діяльності. Оволодіння мовою та мовленням глухими і слабочуючими учнями та усвідомлення ними ролі навчання.

8. Роль уроків предметно-практичного навчання у розвитку розумової діяльності глухих дітей та у формуванні їх особистості.

9. Психолого-педагогічні основи трудового навчання дітей з недоліками слуху. Формування позитивного ставлення дітей з недоліками слуху до трудової діяльності та свідомого вибору професії.

Розділ VII. Індивідуально-психологічні особливості дітей з недоліками слуху.

1. Розуміння темпераменту як природної основи формування характеру. Структура характеру та особливості його формування у дітей з вадами слуху в різні вікові періоди в умовах колективного та індивідуального виховання. Врахування вікових та індивідуальних особливостей характеру дітей з порушеною слуховою функцією в навчальному та виховному процесі. Ставлення глухих та слабочуючих учнів до своїх товаришів. Формування в них

таких рис характеру: доброти, людяності, товариськості, поваги до старших, дисциплінованості.

2. Характеристика емоційно-вольової сфери глухих і слабочуючих учнів. Вплив особистості вчителя та вихователя на збагачення життєвого досвіду учнів на подолання негативних рис характеру. Роль літературних прикладів, засобів мистецтва у закріпленні позитивних результатів виховання.

3. Інтерес як стійке позитивне ставлення людини до об'єкту пізнання. Проблема інтересу в сурдопсихології. Особливості формування інтересів у дітей з вадами слуху в молодшому, середньому та старшому шкільному віці. Читацькі інтереси дітей з вадами слуху. Творчий внесок у вивчення пізнавальних інтересів глухих дітей Н.Г. Морозової.

4. Життєві плани глухих учнів та випускників шкіл за даними досліджень В.В. Засенка. Скерованість особистості учнів з порушеною слуховою функцією. Формування переконань та світогляду у глухих та слабочуючих учнів. Нахили та здібності дітей з недоліками слуху. Умови для розвитку інтересів, нахилів та здібностей дітей з вадами слуху.

5. Необхідність вивчення психіки дітей з недоліками слуху. Основні принципи психологічного вивчення дітей з дефектом слуху на сучасному рівні розвитку науки.

6. Значення вивчення індивідуальних психологічних особливостей глухих і слабочуючих дітей для адекватного педагогічного впливу на них, надання допомоги в процесі оволодіння знаннями.

7. Складання психолого-педагогічної характеристики на учня, структура характеристики. Вимоги до її написання.

8. Психологічний аналіз уроку та його значення для вчителя.

9. Вивчення колективу класу та врахування одержаних даних в навчально-виховному процесі.

Рекомендована література

Основна

1. Белинский В.Л. Особенности личных взаимоотношений между учащимися старших классов школы глухих [\Вопросы сурдопедагогики.](#) - М., 1972
2. Богданова Т.Г., Мазурова Н.В. Влияние внутрисемейных отношений на развитие личности глухих младших школьников [\ Дефектология.-](#) 1998.- №3.
3. Боскис Р.М. Глухие и слабослышащие дети. - М., АПН РСФСР, 1963.
4. Вийтар Э.А. Исследование межличностных отношений и интерперсональной перцепции слабослышащих школьников [\Дефектология.-](#) 1981.- №4
5. Власова Т.А. О влиянии нарушения слуха на развитие ребенка. - М., Изд-во АПН РСФСР, 1954
6. Выгодская Г.Л. Обучение глухих дошкольников сюжетно-ролевым играм.- М., 1975
7. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования. - М., Изд-во АПН РСФСР, 1956
8. Выготский Л.С. Проблемы дефектологии. - М., 1995
9. Гоголева А.В. Особенности развития внимания глухих школьников [\Дефектология.-](#) 1981.-№3
- 10.Гозова А.П. Психология трудового обучения глухих. - М., 1979
- 11.Гольдберг А.М. Особенности самостоятельной письменной речи глухих школьников. - М., Просвещение, 1966
- 12.Гольдберг А.М. Своеобразие формирования письменной речи у глухих ребят [\ Психология глухих детей \](#) Под ред. И.М.Соловьева.- М.: Педагогика, 1971
- 13.Гольдберг А.М. Изучение глухих детей в процессе обучения и воспитания. - Киев, 1972
- 14.Григорьева Т.А. О развитии причинно- следственного мышления глухих школьников. - Дефектология, 1973, №4
- 15.Григорьева Т.А. О способах формирования у глухих учащихся причинно- следственного мышление - Дефектология, 1973, №5

- 16.Зайцева Г.Л. Дактильная и жестовая речь. - М., 2000
- 17.Занков Л.В., Соловьев И.М. Очерки психологии глухонемого ребенка. - М., 1940
- 18.Зыков С.А. Методика обучения глухих детей языку. - М.: Просвещение, 1977
- 19.Краєвський Р.Г. Мова жестів., К., 1964
- 20.Матвеев В.Ф. Психологические нарушения при дефектах зрения и слуха.- М., 1987
- 21.Мещеряков А.И. Слепоглухонемые дети. – М., 1974
- 22.Морозова Н.Г. Развитие нравственных отношений между глухими детьми дошкольного возраста [\Дефектология.- 1985.- №3](#)
- 23.Нудельман М.М. Представление глухих школьников об оценке их личности сверстниками [\Дефектология.- 1983.-№6](#)
- 24.Нудельман М.М. Воссоздающее воображение у глухих детей: Об элементарных формах творческого воображения у глухих школьников [\Психология глухих детей \ Под ред. И.М.Соловьева и др.- М., 19716.](#)
- 25.Обучение и воспитание глухих учащихся в процессе профессиональной подготовки .- Под ред. А.П.Гозовой.- Л., 1979
- 26.О психическом развитии глухих и нормально слышащих детей (сравнительный анализ). Под ред. И.М.Соловьева. М., Изд-во АПН РСФСР, 1962
- 27.Петрова В.Г. Отношение глухих учащихся к товарищам и самооценка [\Психология глухих детей \Под ред. И.М.Соловьева и др.- М., 1971](#)
- 28.Петшак В. Изучение эмоциональных проявлений у глухих и слышащих дошкольников [\Дефектология.- 1989.- №4](#)
- 29.Петшак В. Понимание глухими школьниками эмоций других людей [\ Дефектология.- 1981.- №4](#)
- 30.Петшак В. Исследование эмоциональных отношений глухих школьников к членам семьи 1990.- №6

31. Прилепская Т.Н. Особенности самооценки и уровня притязаний у глухих и слышащих школьников [\Дефектология.- 1989.- №5](#)
32. Психология глухих детей \ Под ред. И.М. Соловьева, Ж.И. Шиф и др.- М., 1971
33. Развитие способностей у глухих детей в процессе обучения \ Под ред. Т.В. Розановой. - М., 1991
34. Рау М.Ю. Развитие воображения глухих детей средствами изобразительной деятельности [\Дефектология.- 1984.- №5](#)
35. Рау Ф.Ф. О психологических основах развития слухового восприятия речи у глухих детей [\Дефектология.- 1991.- №1](#)
36. Речицкая Е.Г. Формирование учебной деятельности у глухих школьников младших классов.- Л., 1990
37. Речицкая Е.Г., Сошина Е.А. Развитие творческого воображения младших школьников в условиях нормального и нарушенного слуха. - М., 1999
38. Розанова Т.В. Развитие памяти и мышления глухих детей. - М., 1978
39. Синяк В.А., Нудельман М.М. Особенности психологии глухого школьника.- М., 1961
40. Тигранова Л.И. Умственное развитие слабослышащих детей. - М., 1978
41. Фомічова Л. Розвиток інтелекту та проектування навчання \ Чуючі, глухі, слабочуючі дошкільники \. - К., 1997
42. Шиф Ж.И. Усвоение языка и развитие мышления у глухих детей. М., Просвещение, 1968
43. Шеремет М.К. Особливості стану мовлення у дітей зі зниженим слухом шестирічного віку. - К., 1997
44. Ярмаченко Н.Д. Проблема компенсации глухоты. - Киев, 1976
45. Яшкова Н.В. Наглядное мышление глухих детей. - М., 1988

Орієнтовні питання до екзамену

1. Історія розвитку вітчизняної сурдопедагогіки з XIX по XXI ст.
2. Розробка проблеми пам'яті глухих дітей в сурдопсихології.
3. Творчий внесок І.М. Соловйова в розробку актуальних проблем у сурдопсихології.
4. Характеристика змісту навчання в спеціальних школах.
5. Психолого-педагогічний аналіз уроку в загальноосвітній спеціальній школі-інтернаті для дітей з вадами слуху.
6. Реалізація принципу інтенсивного розвитку слухового сприймання у навчально-виховному процесі спеціальної школи.
7. Класифікація методів виховання дітей з вадами слуху.
8. Предметна діяльність дітей з вадами слуху.
9. Скласти план-схему комбінованого уроку.
10. Зорове сприймання глухих та його особливості.
11. Методичне керівництво навчальним процесом у спеціальній школі.
12. Характеристика роботи: Ярмаченко Н.Д. Проблема компенсації глухоти.– К.: Радянська школа, 1976.
13. Теоретичне обґрунтування педагогічної класифікації дітей з вадами слуху.
14. Творча спадщина А.М. Гольдберг та її значення для практики навчання глухих дітей
15. Реалізація дидактичного принципу диференційованого навчання та індивідуального підходу до учнів у навчально-виховному процесі.
16. Можливості розвитку осіб з вадами слуху.
17. Естетичне виховання глухих і слабочуючих учнів.
18. Характеристика роботи: Морозова Н.Г. Формирование познавательных интересов у аномальных детей. – М.: Просвещение, 1969.
19. Характеристика загальнодидактичних принципів навчання учнів з вадами слуху.

20. Емоційне спілкування дітей з вадами слуху.
21. Характеристика роботи: Р.М. Боскіс. Учителю о детях с нарушениями слуха. – М.: Просвещение, 1988.
22. Відчуття, їх види та значення для компенсаторного розвитку глухого учня.
23. Форми організації навчально-виховної роботи учнів на уроці.
24. Характеристика структури психолого–педагогічного вивчення дітей з вадами слуху.
25. Особливості уваги дітей з вадами слуху та умови її розвитку в процесі навчальної діяльності.
26. Організація життя і діяльності учнів з вадами слуху в умовах спеціальної школи-інтернату.
27. Екскурсія як метод організації навчального процесу. Підготовка вчителя до екскурсії за межі школи-інтернату (об'єкт спостереження за вибором).
28. Педагогічна класифікація дітей з вадами слуху.
29. Характеристика змісту освіти в спеціальній загальноосвітній школі для глухих та слабочуючих дітей.
30. Умови удосконалення зорової пам'яті глухих дітей відповідно до рекомендацій Т.В. Розанової у роботі „Развитие памяти и мышления глухих детей” (М.: Педагогика, 1978).
31. Система освіти осіб з вадами слуху та принципи її побудови.
32. Психологічна характеристика навчальної діяльності глухих.
33. Характеристика роботи: Яшкова Н.В. Наглядное мышление глухих детей. – М.: Педагогика, 1988.
34. Творчий внесок Ж.І. Шиф у розробку проблеми мовлення і мислення глухих.
35. Завдання та зміст роботи психолого–медико–педагогічних консультацій.
36. Батьківські збори як науково-практична проблема. Скласти тематику батьківських зборів на рік.

37. Функції процесу навчання у загальноосвітніх спеціальних школах-інтернатах для дітей з вадами слуху.
38. Фізичне виховання глухих і слабочуючих учнів.
39. Особливості формування мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення у дітей з вадами слуху в процесі навчання.
40. Використання загальних та спеціальних технічних засобів у процесі навчання дітей з вадами слуху.
41. Роль спеціального навчання у психічному розвитку дітей з вадами слуху.
42. Характеристика роботи: Е.Н. Марциновская. Основы предметно-практического обучения глухих школьников. – М.: Педагогика, 1985.
43. Спеціальні дидактичні принципи навчання в школі для глухих дітей.
44. Вплив порушення слуху на полісенсорний та розумовий розвиток дитини.
45. Скласти план-схему уроку за типом перевірки і контролю знань, умінь і навичок.
46. Проблема компенсації глухоти у циклі сурдопедагогічних наук.
47. Організація та зміст профорієнтаційної роботи у спеціальній школі.
48. Реалізація дидактичного принципу корекційної спрямованості процесу навчання у спеціальній школі.
49. Предметно-практичне навчання в школі для глухих дітей.
50. Спільна робота спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату та сім'ї у вихованні дітей з вадами слуху.
51. Жестове мовлення, його функції та структура.
52. Особливості когнітивних процесів дітей з вадами слуху.
53. Трудове виховання глухих і слабочуючих учнів.
54. Причинно – наслідкове мислення глухих та його особливості.
55. Предмет, завдання і методи сурдопсихології.
56. Вимоги до річного плану загальноосвітньої спеціальної школи-інтернату для дітей з вадами слуху та характеристика його структури.

57. Характеристика роботи: А.М. Гольдберг. Особенности самостоятельной письменной речи глухих школьников. – М.: Просвещение, 1966.
58. Характеристика роботи Р.М. Боскис "Глухие и слабослышащие дети" (М.: Просвещение, 1963).
59. Досягнення сурдопсихології як науки.
60. Скласти план-схему уроку за типом застосування знань, умінь та навичок
61. Класифікація загальних методів навчання за джерелом знань.
62. Дефіцитарний тип дизонтогенезу та його характеристика.
63. Скласти план-схему уроку за типом узагальнення і систематизації знань, умінь і навичок.
64. Закономірності психічного розвитку дітей з вадами слуху.
65. Причини виникнення зниження слуху у дітей в світлі сучасних даних оториноларингології.
66. Розробка актуальних проблем сурдопсихології вченими України.
67. Моральне виховання учнів з вадами слуху.
68. Характеристика змісту навчання у допоміжних класах загальноосвітніх спеціальних шкіл для дітей з вадами слуху.
69. Характеристика роботи: А.М. Гольдберг Вивчення глухих дітей у процесі навчання і виховання - К.: Радянська школа, 1972.
70. Теоретична розробка проблеми інтеграції дітей з вадами слуху на сучасному етапі становлення сурдопедагогіки.
71. Система трудового навчання у спеціальних школах для дітей з вадами слуху.
72. Творча біографія О.І. Скороходової як можливості розвитку особистості в умовах вітчизняної освітньої системи.
73. Форми організації навчального процесу в школі глухих.
74. Особливості словесно-логічного мислення дітей з вадами слуху.
75. Скласти план-схему уроку за типом оволодіння новими знаннями, уміннями, навичками.

Критерії оцінювання

відповідей абітурієнтів Інституту корекційної педагогіки та психології
на вступному фаховому випробуванні з
“Сурдопедагогіки та сурдопсихології”

<i>Рівень</i>	<i>Кількісна характеристика рівня</i>	<i>Характеристика відповіді абітурієнта</i>
Низький	100 – 123 бали	Абітурієнт не усвідомлює змісту питання білету, тому його відповідь не має безпосереднього відношення до поставленого питання. Наявна повна відсутність уміння міркувати. Обсяг правильних відповідей на питання практичного змісту менше 50%. У абітурієнта відсутні знання, необхідні для правильних відповідей.
Задовільний	124 – 149 балів	Відповіді на питання білету носять фрагментарний характер, характеризуються відтворенням знань на рівні запам'ятовування. Абітурієнт поверхово володіє умінням міркувати, його відповіді супроводжуються другорядними міркуваннями, які інколи не мають безпосереднього відношення до змісту запитання. Обсяг правильних відповідей на питання практичного змісту у межах 50-75%. Абітурієнт недостатньо точно дає визначення категоріям сурдопедагогіки, допускає суттєві помилки методичного характеру.
Достатній	150 – 174 балів	У відповідях на питання білету допускаються деякі неточності або помилки непринципового характеру. Абітурієнт демонструє розуміння навчального матеріалу на рівні аналізу властивостей. Помітне прагнення абітурієнта логічно розмірковувати при відповіді на питання білета. Обсяг правильних відповідей на питання практичного змісту більше 75%. Відповідь містить окремі неточності і незначні помилки по суті питань та частково неправильне посилення на спеціальну літературу.

Високий	175 – 200 балів	Абітурієнт дає повну і розгорнуту відповідь на питання білету. Його відповіді свідчать про розуміння навчального матеріалу на рівні аналізу закономірностей, характеризуються логічністю і послідовністю суджень, без включення випадкових і випадання істотних з них. Обсяг правильних відповідей на питання практичного змісту дорівнює 100%. Кожна відповідь супроводжується ґрунтовним і повним поясненням.
---------	-----------------	---

Голова фахової комісії

В.М.Синьов